

ג'וינט ישראל
מכון ברוקדייל לגרונטולוגיה
והתפתחות אדם וחברה בישראל

JOINT (J.D.C.) ISRAEL
BROOKDALE INSTITUTE OF GERONTOLOGY
AND ADULT HUMAN DEVELOPMENT IN ISRAEL

מצבם התעסוקתי של העולים: ממצאים נבחרים
מסקר תעסוקה בקרב עולי ברית המועצות

פרסומי מחקר

גדליה נוח
גילה נועם

ת-87-94

BR-R-87-94

: מצבם התעסוקתי של העולים

נוה, גדליה

23252-40

המכון

הוא מכון ארצי למחקר, לניסוי ולחינוך בגרונטולוגיה והתפתחות אדם וחברה. הוא נוסד ב-1974 ופועל במסגרת הג'וינט האמריקאי (ועד הסיוע המאוחד של יהודי אמריקה), בעזרתן של קרן ברוקדייל בניו-יורק וממשלת ישראל.

בפעולתו מנסה המכון לזהות בעיות חברתיות ולהציב להן פתרונות חילופיים בשירותי הבריאות והשירותים הסוציאליים בכללם. אחד מיעדיו הוא להגביר שיתוף הפעולה של מומחים מהאקדמיות והממשלה, עובדי ציבור ופעילים בקהילה כדי לגשר בין מחקר לבין מימוש מסקנות מחקר הלכה למעשה.

סידרת תמצית מחקר

בסידרה זו מוצגים סיכומים מתומצתים של דוחות מחקר, המובאים לידיעתם של אנשי מקצוע ומקבלי החלטות, שהם בעלי השפעה על המדיניות הציבורית ועל ייזום וביצוע של תכניות בתחום החברתי.

המימצאים והמסקנות המוצגים הם של המחבר או המחברים וללא כוונה ליצג את אלה של המכון או של פרטים וגופים אחרים הקשורים למכון.

38-87-94 / 25252
C.2

**מצבם התעסוקתי של העולים:
ממצאים נבחרים מסקר תעסוקה
בקרב עולי ברית המועצות**

גילה נועם

גדליה נוח

תדפיס מתוך שוק העבודה בישראל, עורכים: בתיה הררי ואפרים תמרי,
אלול התשמ"ג, אוגוסט 1993, עמ' 169-199.

44-37

ג'וינט-מכון ברוקדייל לגרונטולוגיה
והתפתחות אדם וחברה
ת.ד. 13087
ירושלים 91130.

טל. 02-557400
פקס 02-635851

(10) מצבם התעסוקתי של העולים

ממצאים נבחרים מסקר תעסוקה בקרב עולי ברית המועצות

גדליה נה וגילה טרעם¹

תקציר: מסקר ארצי, אשר ערך הגוינט-מכון ברוקדייל בקרב עולים מהרפובליקות של ברית המועצות לשעבר, נמצא כי לאחר שהות של שנתיים בארץ: שיעור המועסקים באוכלוסיית העולים בגילי העבודה קרוב לשיעורם באוכלוסייה היהודית הכללית. כמחצית מהעולים העובדים מועסקים בעבודות שהם מגדירים כמתאימות לרקע המקצועי שלהם ולכישוריהם. שיעור העולים העובדים במקצועות אקדמיים או מדעיים עולה מ-4% בשנה הראשונה לעלייתם לכ-17% לאחר שנתיים. מספר העולים שהגיעו בשלוש השנים האחרונות עומד על כ-425 אלף איש מכל המדינות, מהם מבריה"מ כ-183 אלף בגיל אוכלוסיית הסקר (25-64). כ-35% מעולי ברית המועצות הם בעלי מקצועות אקדמיים. רבים מהעולים זקוקים להכשרה כדי להתאים את כישוריהם לשוק המקומי, ואכן 29% מהם השתתפו או משתתפים בקורסים מקצועיים ועוד 7% רשומים לקורסים. רבים מהעולים (28%) מגלים עניין בפתיחת עסקים פרטיים. הגיל הוא גורם משמעותי בהצלחתה של קליטת העולים בשוק העבודה.

(1) מבוא

מחקר בהיקף ארצי, שנערך לאחרונה על-ידי גוינט-מכון ברוקדייל, בדיק היבטים שונים של מצב התעסוקה בקרב עולי ברית המועצות.² המחקר מצביע על מגמה ברורה: ככל שהעולים צוברים ותק בארץ, כן משתפר מצבם התעסוקתי, על כל הבטיו: לא זו בלבד, ששיעור המועסקים עולה עם הזמן, אלא שבר בבר עמו עולה גם שיעור המרוצים מעבודתם באופן כללי ושיעור המרוצים מהיבטים ספציפיים שלה.

¹ גוינט - מכון ברוקדייל, המחקר בוצע בהזמנת גוינט ישראל וממשלת ישראל ובמימון גוינט ישראל.

² המנחם "ברית-המועצות" מתייחס בעבודה זו לכל המדינות שהיו חברות בברית המועצות (USSR) לשעבר.

למחקר מספר היבטים ייחודיים, המאפשרים קבלת תמונה מעמיקה של השתלבות העולים בשוק העבודה. השילוב של גודל המדגם ועיתוי ביצועו של הסקר מאפשר לראשונה לעמוד על השפעת הוותק על הקליטה בתעסוקה, ולברוק תהליך זה לעומק בתת-קבוצות שונות.

נרשם התעסוקה נחקר בפירוט רב ועל כן הוא מאפשר לעמוד על הערכת העולים את איכות התעסוקה שלהם, ובכלל זה ניצול הכשרתם ויכולתם בעבודה - נושאים מרכזיים העומדים על סדר היום הציבורי.

המחקר המתבסס על סקר ארצי שנערך בחודשים יולי עד ספטמבר 1992, וברק עולים שהגיעו מברית המועצות בגל העלייה האחרון - מאוקטובר 1989 ועד פברואר 1992 (חצי שנה לפני ביצוע הסקר). לעיתוי זה של הסקר יש חשיבות מיוחדת, משום שבתקופה זו קרוב לרבע מהעולים במדגם (כ-23%) כבר נמצאו בארץ יותר משנתיים. לפיכך מאפשר הסקר, לברוק את מידת הצלחתם של אותם העולים שכבר עברו את שלבי הקליטה הראשונים, וכן להשוות בינם לבין עולים פחות ותיקים. השוואה זו מספקת הזדמנות לעמוד על הדינמיקה של תהליך הקליטה על פני זמן.

הסקר נערך בקרב מדגם מייצג של אוכלוסיית עולי ברית המועצות, שכלל 1,200 עולים בגילאי העבודה העיקריים (25-64), המתגוררים ב-30 יישובים. העולים רואינו בביתם, על ידי מראיינים דוברי רוסית ובאמצעות שאלון כתוב רוסית. גודלו של המדגם מאפשר השוואה בין קבוצות עולים לפי מאפיינים שונים - גיל, מין, מצב משפחתי, וכאמור, גם ותק בארץ. יותר ממחצית העולים במדגם (56%) הם נשים. העולים מתפלגים לפי המאפיינים הדמוגרפיים האחרים כדלקמן:

גיל: כ-29% מהעולים הם בני 25-34, 36% הם בני 35-44, כ-21% הם בני 45-54, ו-14% הם בני 55-64.

מועד העלייה: מיעוטם עלו ארצה בשנת 1989 (כ-2%), הרוב (כ-58%) עלו ב-1990, כ-37% עלו בשנת 1991 וכ-3% עלו בחודשים ינואר ופברואר 1992.

מוצא: רוב העולים (80%) מוצאם מהרפובליקות האירופיות, 13% מהרפובליקות האסיאתיות ו-7% מהרפובליקות הקווקזיות.

התחומים המרכזיים שעליהם נסב המחקר הם תעסוקה, חיפוש עבודה והשתתפות בקורסים מקצועיים. עם זאת, נאספו גם נתונים על היבטים נוספים של תהליך הקליטה: ידיעת עברית ואנגלית, דיור, הכנסות, בריאות וקליטה חברתית. כך ניתן לקבל תמונה שלמה יותר של מצב העולה ולהבין את הקשרים בין תחומי קליטה שונים.

נושא נוסף שהמחקר עוסק בו ואינו כה שכיח במחקרים בתחום הקליטה, מתייחס למידת תחושתו של העולה כי יש מידע זמין ומספק על נושאים מרכזיים בתהליך הקליטה - כגון - דרכי חיפוש עבודה, אפשרויות רכישת דירה ואפשרויות תעסוקה.

המאמר שלפנינו כולל קטעים נבחרים מהדוח הראשון בסדרה של דוחות המבוססים על מחקר זה¹, והוא מתמקד בדפוסי הקליטה התעסוקתית של העולים. ממצאים ראשוניים הופצו מיד עם השלמת קובץ הנתונים בחודש אוקטובר 1992, ועוררו עניין בתקשורת ובקרב קובעי מדיניות. זאת ועוד: במשך תקופת הכנתו של הדוח הרצגו ממצאים שונים בהרצאות, בכינוסים ובפורומים אחרים.

המאמר עוסק בשיעורי התעסוקה וההשתתפות בכוח-העבודה בקרב קבוצות שונות של עולים לפי המין, הגיל, הוותק בארץ והמצב המשפחתי - ומשווה בין לבין כלל האוכלוסייה היהודית. מובאות הערכות סובייקטיביות של העולים לגבי שביעות רצונם מהיבטים שונים של עבודתם, כגון מידת העניין בעבודה, המידה בה הם מנצלים את הכשרתם ואת יכולתם, הביטחון בהמשך העבודה והתגמול הכספי.

נוסף על כך המאמר מתייחס באופן כללי יותר למספר נושאים אחרים, הכלולים במחקר: הקשר בין שליטה בעברית ותעסוקה; מידת העניין של העולים בהקמת עסקים פרטיים; דפוסי השתתפות ונכונות להשתתפות בקורסי הכשרה והסבה מקצועית; ברוחות הבאים נעמיק את הניתוח בעניינים אלה, וכן גם בנושאים של בריאות, קליטה חברתית ורימת מידע בתחומי קליטה שונים.

¹ "מצבם התעסוקתי והכלכלי של העולים - ממצאים נבחרים מתוך סקר תעסוקה ארצי בקרב עולים מברית המועצות", גדליה נוה וגילה נועם. בניסח, א' - סדרת "ממצאים מקדמים" גוינת - מכון ברוקדייל, מאי 1993, ירושלים. המעוניינים לקבל את דוח הממצאים המקדמים יפנו לגוינת - מכון ברוקדייל, גבעת הברונת, ירושלים.

(2) שיעורי התעסוקה בקרב העולים לעומת כלל האוכלוסייה היהודית בארץ

הממצאים מראים, שמחצית (51%) מהעולים מועסקים. שיעור המועסקים בקרב הגברים גבוה יותר מאשר אצל הנשים. מן הגברים עובדים שני שלישים (67%), ומן הנשים - 38%. מצב התעסוקה משתפר עם הזמן: אחרי שנתיים בארץ, עולה שיעור המועסקים ל-62% (78% בקרב הגברים ול-49% בקרב הנשים), לעומת 36% (57%-ו-22%, בהתאמה), בקרב עולים הנמצאים בארץ בין חצי שנה לשנה (תרשים 1).

טוח 1: שיעורי המועסקים בסקר לעומת שיעור המועסקים לפי הלמ"ס (אחוזים)

	סקר	תעסוקה	סקרי כוח-אדם של הלמ"ס		(אפר-ספט 1992)
			סך הכל	אחרי שנתיים בארץ	
סך הכל	51	62	54	66	
גברים	67	78	70	81	
נשים	38	49	40	52	

לשם השוואת נתוני הסקר עם מקור חיצוני מהימן במהלך ביצועו, הוזמנו מהלשכה המרכזית לסטטיסטיקה עיבודים מיוחדים של סקרי כוח-אדם שנערכו בקרב עולי ברית-המועצות. שיעורי המועסקים לפי הלמ"ס² נמצאו קרובים מאוד לאלה של הסקר.

לאחר שנתיים בארץ שיעור המועסקים בקרב העולים דומה לשיעור, בכלל האוכלוסייה היהודית בישראל. שיעור המועסקים בקרב האוכלוסייה היהודית בגילים המקבילים לאוכלוסיית העולים בסקר (בני 25-64) עמד בשנת 1991 על 66%; שיעור הגברים המועסקים היה 78%, ושיעור הנשים - 55% (תרשים 1).

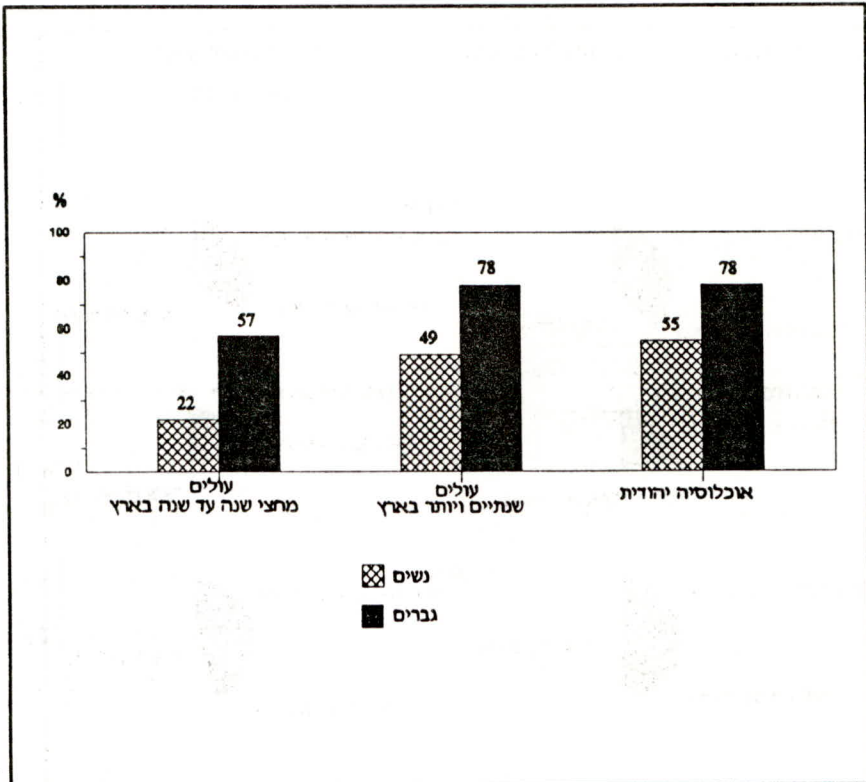
¹ "שיעור המועסקים", הוא, לאורך המאמר כולו, אחוז העולים המועסקים מסך כל העולים באוכלוסיית המחקר, ללא קשר להשתייכות לכוח-העבודה (על-פי ההגדרות המקובלות של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה).

² יש להתייחס לכל ההערות המתודולוגיות שפרסמה הלמ"ס בפרסום המיוחד מס' 912: "סקרי כוח-אדם 1990", ירושלים תשנ"ב, שיעור המועסקים של הלמ"ס חושבו על ידינו מסך כל העולים בגילאים המקבילים לאלה של הסקר, ולא מכוח העבודה בלבד.

³ סקרי כוח-אדם 1991, הירחון הסטטיסטי לישראל - מוסף 4, אפריל 1992, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. (יש לשים לב, שנתיים אלה מתייחסים לכוח העבודה האזרחי בלבד. השיעור הכולל של המועסקים יטה להיות גבוה יותר. בעת הכנת מאמר זה טרם פרסמו נתונים של 1992).

תרשים 1: שיעור המועסקים בקרב עולי ברית המועצות

(לפי המין והוותק בארץ, ובקרב האוכלוסייה היהודית הכללית לפי המין)

* המקור לאוכלוסייה היהודית: הירחון הסטטיסטי לישראל, מוסף 4, אפריל 1992, הלמ"ס.

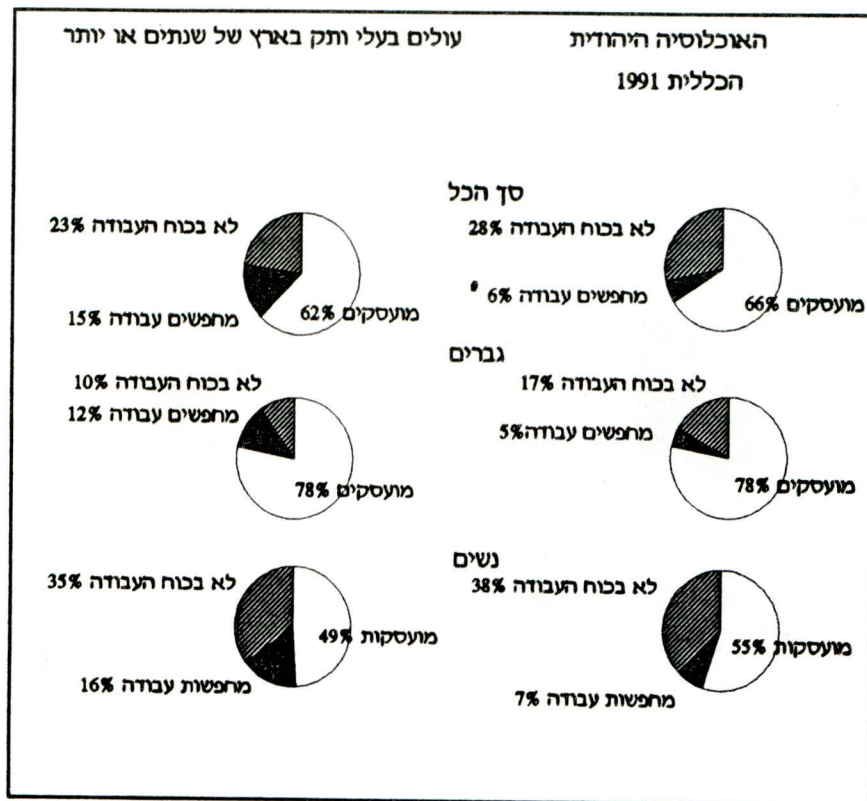
(3) מידת ההשתייכות של העולים לכוח העבודה

לפי הגדרת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, כל מי שמועסק או מחפש עבודה מוגדר כשייך לכוח העבודה. לפי הגדרה זו, 70% מהעולים בסקר שייכים לכוח העבודה; מתוכם עובדים 51%-19% מחפשים עבודה. שיעור השייכים לכוח העבודה בקרב הגברים מגיע ל-85%, ובקרב הנשים - ל-58%.

עם הוותק בארץ, עולה שיעור השייכים לכוח העבודה מ-62% בקרב עולים הנמצאים בארץ עד שנה ל-77% בקרב עולים הנמצאים בארץ שנתיים ויותר. שיעור ההשתייכות לכוח העבודה יורד עם הגיל. כך, בקרב בני 25-34, הוא עומד על 73%, ואילו בקרב בני 55-64 - על 41% בלבד.

תרשים 2: השתתפות בכוח העבודה של עולי ברית"מ

(לפי המין והוותק בארץ, והאוכלוסיה היהודית הכללית לפי מין, אחוזים)

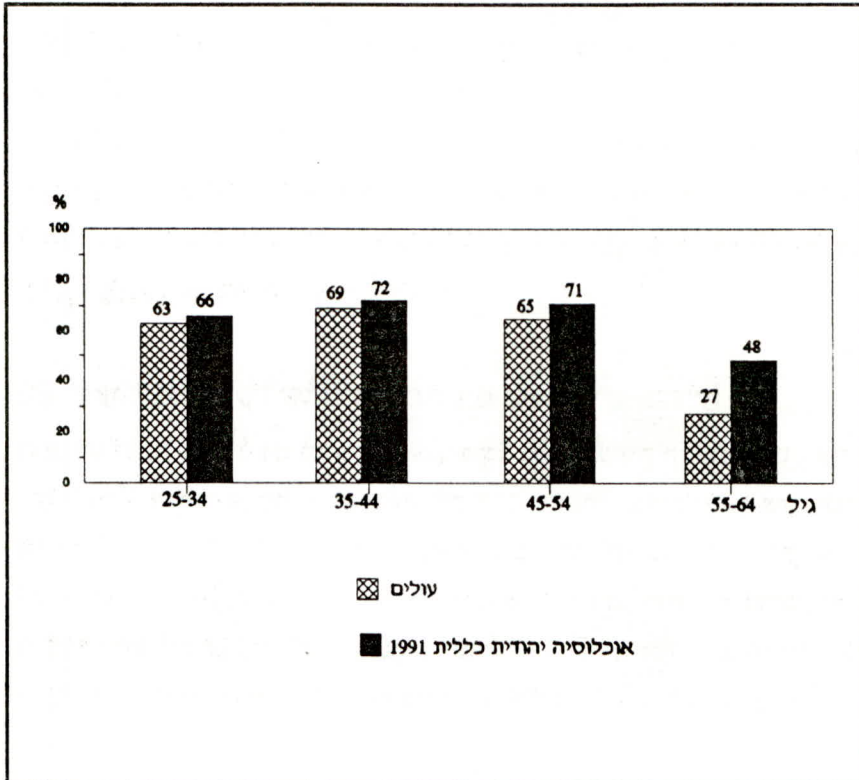
*המקד: הירחון הסטטיסטי לישראל, מוסף 4 אפריל 1992, הלמ"ס.

* שיעור מחפשי העבודה אינו זהה לשיעור המובטלים מכוח העבודה (בהתאם להגדרת הלמ"ס), אלא זהו אחוז מס"ה האוכלוסיה הכללית או אחוז מסך כל העולים.

רוב העולים שאינם משתייכים היום לכוח העבודה, השתייכו אליו בעבר (18%). רק 12% מהעולים טרם נכנסו למעגל מחפשי העבודה - כלומר טרם חיפשו עבודה בארץ (3% מהגברים ו-19% מהנשים).

שיעור ההשתייכות של העולים לכוח העבודה כמעט זהה לשיעור המקביל בקרב האוכלוסיה היהודית באותם גילים (70%-72%, בהתאמה). לאחר שנתיים ויותר בארץ, שיעור ההשתייכות של העולים לכוח העבודה גבוה אפילו יותר מן השיעור המקביל באוכלוסיה הכללית. עם זאת, שיעור מחפשי העבודה בקרב העולים הוא פי שניים ויותר מאשר בכלל האוכלוסיה (15% ו-6% בהתאמה) (תרשים 2).

תרשים 3: שיעור המועסקים בקרב עולי ברית המועצות בעלי חזקת של שנתיים וחוד בארץ. ובקרב האוכלוסייה היהודית הכללית, לפי גיל

מקור: נתונים לאוכלוסייה היהודית: הירחון הסטטיסטי לישראל, מוסף 4, אפריל 1992, למ"ס.

(4) התפלגות העולים שאינם מועסקים

מבין העולים שאינם מועסקים, כ-40% מחפשים עבודה באופן פעיל, כ-13% לומדים בקורסים מקצועיים, כ-4% לומדים במסגרות לימוד שונות וכ-4% הם חולים או נכים. כרבע (24%) מהעולים שאינם עובדים ואינם מחפשים עבודה הגדירו עצמם כ"מובטלים" אף על-פי שלא חיפשו עבודה בשבוע האחרון אלא לפני כן.

(5) ההבדל בשיעורי התעסוקה בין עולים צעירים למבוגרים

ככל שעולה הוותק בארץ, כך משתפרים הסיכויים לעבוד. הדבר נכון לגבי כל קבוצות הגיל, אולם שיעור המועסקים יורד עם הגיל: מ-58% בקרב בני 25-34 ל-24% בקרב בני 55-64.

התופעה של ירידת שיעור המועסקים עם העלייה בגיל איננה ייחודית לעולים: ניתן למצוא גם באוכלוסייה הכללית, אם כי בממדים קטנים יותר. מהשוואה בין מצבם התעסוקתי של העולים הנמצאים בארץ שנתיים ויותר, לזה של כלל האוכלוסייה היהודית, לפי קבוצות גיל, מתקבלת התמונה הבאה: בקבוצות הגיל הצעירות (בני 25-34) אין כמעט פער בשיעור המועסקים בין העולים לבין כלל האוכלוסייה (63% ו-66%, בהתאמה). בקרב בני 55-64 הפער מתרחב לכדי 27% בקרב העולים¹, לעומת 48% בקרב כלל האוכלוסייה (תורשים 3). ההבדלים בשיעורי התעסוקה גדולים במיוחד בקרב נשים בנות 55-64: רק 12% מהעולות בגיל זה מועסקות, לעומת 31% מהנשים באותו גיל באוכלוסייה הכללית (בקרוב הגברים העולים בגיל זה מועסקים 43%, לעומת 69% באוכלוסייה הכללית).

(6) שיעורי התעסוקה של עולים במצבים משפחתיים נבחרים

הרוב הגדול של העולים הם נשואים (79%). בקרב כמעט מחצית הזוגות מועסק אחד מבני הזוג; בשליש נוסף מועסקים שני בני-הזוג, ובכ-20% מהזוגות לא מועסק אף אחד מבני-הזוג. את השיפור במצב התעסוקה עם הוותק בארץ, שיפור שעמדנו עליו לעיל, ניתן לראות גם בנתונים על תעסוקת בני זוג. אחוז הזוגות שבהם אף אחד מבני-הזוג אינו מועסק מצטמצם מ-37% בקרב עולים הנמצאים בארץ פחות משנה ל-11% בקרב אלה הנמצאים בארץ שנתיים ויותר. אחוז הזוגות שבהם שני בני-הזוג מועסקים עולה מ-17% ל-45% (תורשים 4).

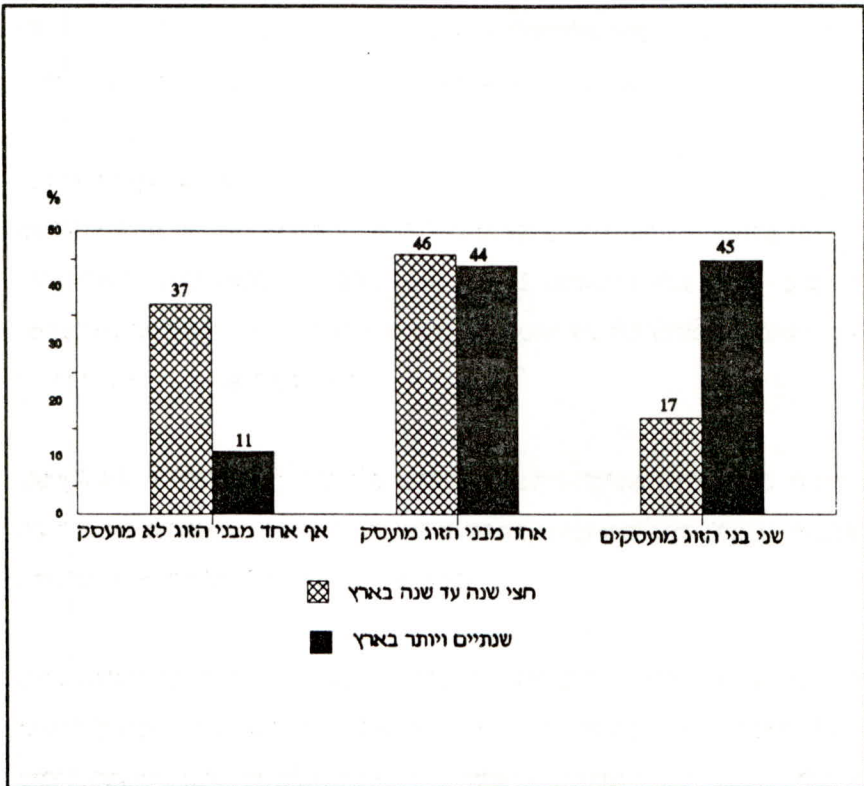
כ-8% מבין המרוויאים עומדים בראש משפחה חד-הורית, דהיינו, הורה יחיד עם לפחות ילד אחד מתחת לגיל 18. ברוב הגדול של המקרים (82%) עומדת אשה בראש המשפחה החד-הורית. רק 27% מנשים אלה מועסקות, לעומת 71% בקרב הגברים שהם ראשי משפחות חד-הוריות.

(7) סוגי העבודות בהם מועסקים העולים בארץ

מציאת עבודה היא רק הצעד הראשון בדרך לקליטה תעסוקתית. מעבר לכך, יש חשיבות גם לאופי התעסוקה בה משתלב העולה, הן מבחינתו האישית והן מבחינת המשק. ככל שהעבודה

¹ לתיגבור מספר המקרים בקבוצת הגיל 55-64, האוחז המצויין נובע מאיחוד נתוני הסקר עם נתוני סקר "צרכים רפואיים, תפקודיים, חברתיים ובחזרים" הרייר בקרב עולים מבוגרים מברית המועצות", אשר ברצו באותה התקופה על מדרג ארצי בלתי תלוי: כלומר סך כל בני 55-64 בשני הסקרים, 170 ו-267 בהתאמה.

תרשים 4: מצב התעסוקה בקרב עולי ברית המועצות וישראלים (לפי חוק בארץ, אזרחים)

מתאימה יותר למטען ההכשרה, הניסיון והיכולת של העולה, כך יש לשער שהוא יהיה שבע רצון יותר מעבודתו ושהחברה תפיק ממנה יותר. נתוני המחקר מצביעים על כך, שעם העלייה בוותק חל שיפור ניכר בממדי התעסוקה השונים, כולל בסוגי העבודות בהן מועסקים העולים.

(7.1) ההרכב של משלחי היד של העולים בברית המועצות

מעל שני שליש (כ-68%) מהעולים עברו בברית-המועצות במקצועות אקדמיים, חופשיים וטכניים, ומעטים (3%) עברו לפני עלייתם כפועלים בלתי מקצועיים בתעשייה או כעובדי שירותים.

הרכב המקצועות בקרב הגברים העולים הוא שונה מהרכב המקצועות בקרב הנשים. יחסית יש יותר נשים במקצועות החופשיים והטכניים (37% לעומת 18% גברים) - בעיקר מורות ואחיות. גם בפקידות ובשירותים שיעור הנשים גבוה מזה של הגברים (9%-5% לעומת 2%-1%).

ניתן למצוא שיעור גבוה יותר של גברים במקצועות הניהול וכעובדים מקצועיים בתעשייה (10%-ו-24% לעומת 2%-ו-6% בקרב הנשים). אין הבדלים גדולים בין אחוז הגברים לאחוז הנשים בקרב בעלי מקצועות אקדמיים (42%-ו-38%, בהתאמה).

(7.2) תעסוקתם בארץ

כאמור, מחצית העולים מועסקים. הם עובדים בעיקר כעובדי שירותים ובתעשייה, כעובדים מקצועיים או בלתי מקצועיים (24%, 20%, ו-21% בהתאמה). רבע (25%) נוסף עובדים במקצועות אקדמיים, חופשיים, טכניים וניהוליים. שאר העולים מועסקים בפקידות (5%), מכירות (4%) ואחוז אחד בחקלאות.

בארץ נשמרים, בדרך כלל, ההבדלים שהתקיימו בברית-המועצות בין גברים לנשים בקרב העולים, בכל הנוגע להרכב משלחי-היד שלהם, עם יוצא דופן אחד ברור: יותר גברים מועסקים במשלחי-יד אקדמיים (14% לעומת 6% נשים).

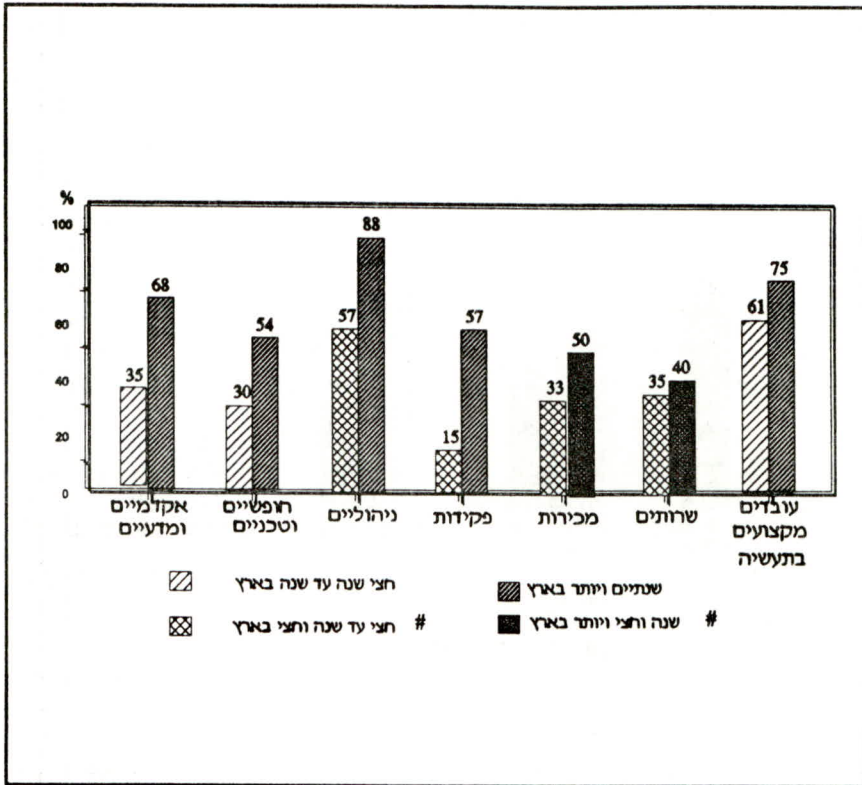
קרוב למחצית הנשים (43%) מועסקות כעובדות שירותים, לעומת עשירית (10%) מהגברים. כמעט כל המועסקים בשירותים (96%) עובדים בעבודות שאינן דורשות הכשרה רבה, כגון עובדי מטבח, ניקיון ומטפלות. שלא כמו בתעשייה, בשירותים אלה כמעט בלתי אפשרי להתקדם לתפקידים המתאימים יותר לרמה המקצועית של העולה.

מעל מחצית הגברים (57%) מועסקים בתעשייה - מחציתם כעובדים מקצועיים ומחציתם כעובדים בלתי מקצועיים. לעומת זאת, רק 20% מהנשים מועסקות בתעשייה, 9% מהן כעובדות מקצועיות ו-11% כעובדות בלתי מקצועיות.

יתר הגברים והנשים שאינם מועסקים בשירותים ובתעשייה, מועסקים בעיקר במקצועות אקדמיים, ובמקצועות חופשיים, טכניים או ניהוליים (27%-ו-23%, בהתאמה). במקצועות הפקידות והמכירות עובדים 4% מהגברים ו-14% מהנשים.

42% מן העולים המועסקים אשר היו בברית-המועצות בעלי מקצועות מדעיים או אקדמיים, עובדים במשלחי-יד דומים או קרובים (25% במקצועות אקדמיים, 15% במקצועות חופשיים או טכניים ו-2% בתפקידי ניהול); 12% מועסקים כעובדים מקצועיים בתעשייה; 16%

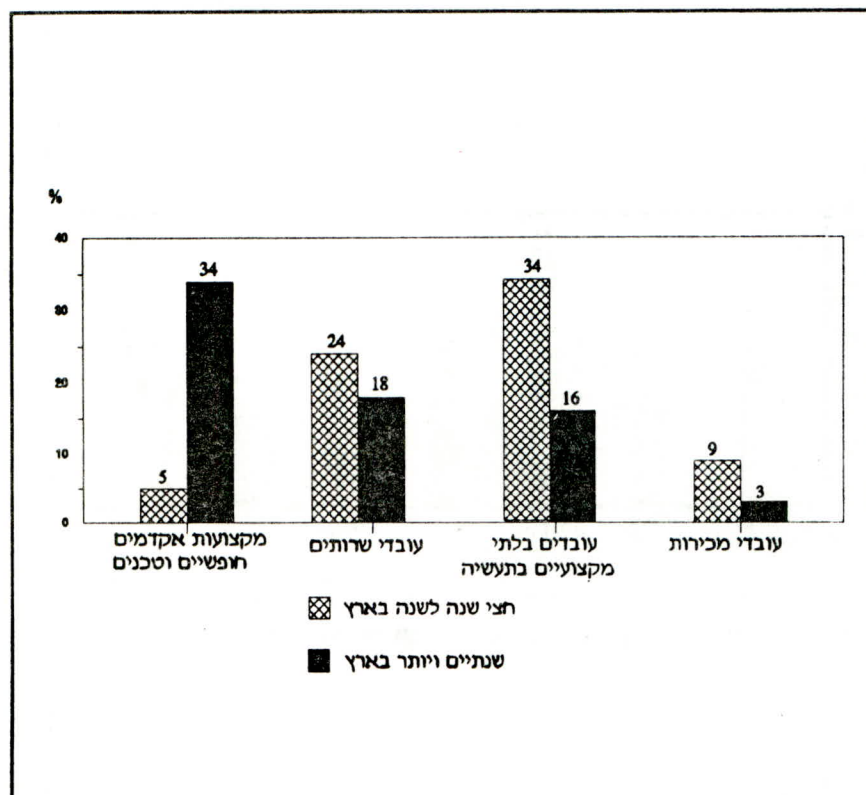
תרשים 5: שיעור העולים המועסקים, לפי סוג משלח יד בברית המועצות וחותק בארץ

* בתא קובצו שתי תקופות וותק כתוצאה של מספר קטן של מקרים.

כעובדים בלתי מקצועיים בתעשייה ו-23% מועסקים כעובדי שירותים. שיעור העולים בעלי מקצועות חופשיים או טכניים, המועסקים בארץ במקצוע דומה למקצועם בברית-המועצות, נמוך יותר - כ-29%. ההתפלגות של בעלי מקצועות חופשיים וטכניים במשלחי-יד אחרים דומה לזו של בעלי המקצועות האקדמיים, אם כי באחוזים גבוהים במקצת בכל קטגוריה. האחוז הגבוה ביותר של עולים המועסקים במקצוע דומה למקצועם בברית-המועצות נמצא בקרב עובדים מקצועיים בתעשייה: יותר ממחציתם (53%) עובדים בתחום זה גם בארץ; 31% מהם עובדים כעובדים בלתי מקצועיים בתעשייה ו-13% הם עובדי שירותים. כאמור דלעיל, ככל שעולה הוותק בארץ, כן עולה שיעור המועסקים בעבודה כלשהי. יש לציין שהדבר נכון לגבי כל קבוצות משלחי-יד שבהם עסקו העולים בבריה"מ (תרשים 5).

תרשים 6: שיעור המועסקים במשלח יד נסחרים בקרב עולי ברה"מ, לפי הוותק בארץ

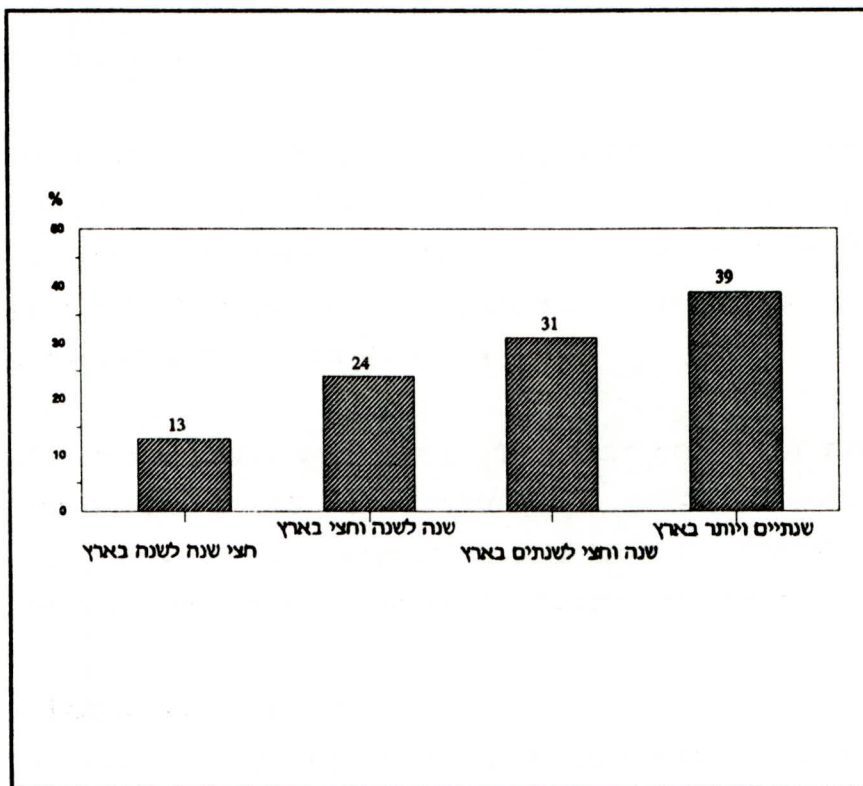

(7.3) השיעור שחל בהרכב משלח-היד בהם מועסקים העולים עם העלייה בחזקת שלהם בארץ יש שינוי משמעותי בהרכב משלח-היד בהם מועסקים העולים, עם הוותק בארץ. שיעור המועסקים במשלח-יד מדעיים ואקדמיים עולה מ-4% בקרב העולים הנמצאים בארץ בין חצי שנה לשנה ל-17% בקרב השוהים בארץ שנתיים ויותר. שיעור המועסקים במשלח-יד חופשיים וטכנים עולה מ-1% לשוהים בארץ עד שנה ל-17% לשוהים שנתיים ויותר. שיעור המועסקים בשתי קבוצות משלח-יד אלה ביחד עולה אם כן עם הוותק מ-5% ל-34%.

בקרב העולים המועסקים הנמצאים בארץ בין חצי שנה לשנה, כשליש (34%) עובדים כפועלים בלתי מקצועיים בתעשייה. כרבע נוסף (24%) מועסקים כעובדי שירותים בעבודות פשוטות, כגון ניקיון במוסדות ושומרים. לעומת זאת, בקרב העולים הנמצאים בארץ שנתיים ויותר, שיעור המועסקים כפועלים בלתי מקצועיים בתעשייה יורד בצורה ניכרת (עד 16%) ואחוז עובדי השירותים בעבודות פשוטות יורד ל-18%. אחוז העולים המועסקים כעובדי מכירות

תרשים 7: שיעור המהגדרים העולים המועסקים במשלח ידם המקורי או במשלח יד קרוב*

(לפי וותק בארץ, מתוך המועסקים)

* הגדראים, מתכנתים וטכנאים.

וסוכנים יורד אף הוא בצורה ניכרת מ-9% בקרב העולים הנמצאים בארץ פחות משנה ל-3% בקרב עולים הנמצאים בארץ שנתיים ויותר (תרשים 6).

(7.4) סוגי העבודות ושיעור המועסקים בעלי המקצועות השונים

שיעורי התעסוקה הגבוהים ביותר קיימים בקרב העולים שמקצועותיהם בברית-המועצות קרובים ליצור, ניהול, תעשייה והגדרה: 69% מהעובדים המקצועיים בתעשייה מועסקים, 62% מקרב המנהלים וכן 60% מן המהגדרים. לעומתם, שיעורי התעסוקה של בעלי מקצועות בתחומי הרפואה וההוראה נמוכים יותר: 35% מהרופאים ו-38% מהמורים.

קיימים הבדלים גם במידה שבעלי מקצועות ספציפיים עובדים בארץ במשלח-ידם המקורי.

שליש (31%) מהמהגדרים עוברים במקצועם או במקצועות קרובים (20% כמהגדרים ו-11% במקצועות קרובים כהנדסאים, טכנאים ומתכנתים). עם הוותק בארץ שיעור המהגדרים העוברים במקצועם או במקצועות קרובים עולה מ-13% בקרב מהגדרים הנמצאים בארץ פחות משנה ל-39% בקרב אלה הנמצאים בארץ למעלה משנתיים (תרשיים 7).

שיעור המועסקים בקרב הרופאים נמוך יחסית. יחד עם זאת, האחוז מתוכם העוברים במקצועם (40%) גבוה מהאחוז המקביל בקרב המהגדרים (31%). רופאים שאינם מועסקים במקצועם, נוטים לעבור כעובדי שירותים (28% מהם), בסיעור ובמקצועות פרה-רפואיים (16%). מהגדרים נקלטים יותר בתעשייה, כעובדים מקצועיים או בלתי מקצועיים (17% ו-20% בהתאמה) אך גם כעובדי שירותים (22%).

בקרב המורים, רבע (24%) עוברים בארץ במשלח-ידם המקורי (זהו אחוז גבוה בהתחשב בחשיבות המכרעת של השפה בעבודה במקצועות ההוראה). רבע נוסף (26%) מועסקים כעובדי שירותים ואחוז דומה מועסקים בתעשייה (14% כעובדים בלתי מקצועיים ו-12% כעובדים מקצועיים). אחוז ניכר מהם (14%) מועסקים כעובדי פקידות או מכירות.

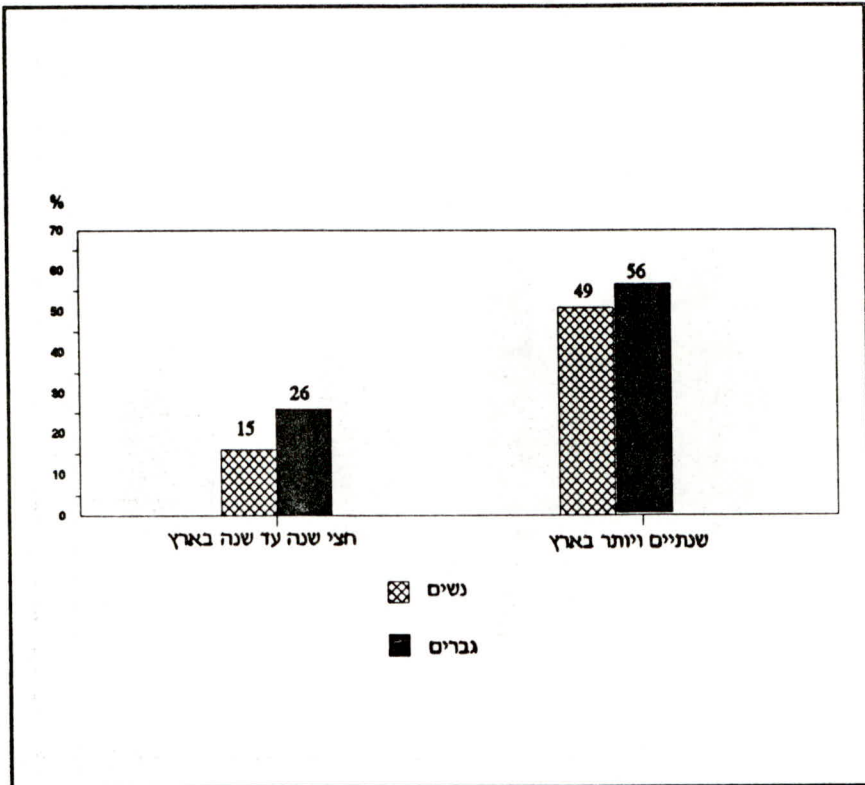
(8) שביעות רצון העולים מעבודתם

כמחצית (46%) מהעולים המועסקים דיווחו על שביעות-רצון כללית מעבודתם, לעומת שליש (33%) שאינם מרוצים. הנתונים מציגים עמדת ביניים שאינה חד-משמעית ("לא מרוצה ולא בלתי מרוצה מעבודתו"). בשביעות הרצון הכללית מהעבודה אין הבדלים של ממש בין גברים לנשים.

שביעות הרצון יורדת עם הגיל. בעוד שמחצית (50%) מהעולים הצעירים (בני 25-34) שבעי רצון מעבודתם, הרי מבני 55-64 מרוצים ממנה רק שליש (33%). אחוז העולים שאינם מרוצים מעבודתם נע משליש (30%), בקרב הצעירים, עד למחצית (51%) בקרב המבוגרים.

שביעות הרצון מהעבודה עולה עם הוותק בארץ. 36% מן העולים הנמצאים בארץ פחות משנה מרוצים, לעומת 56% מבעלי ותק של שנתיים ויותר; גם בהקשר זה לא נמצאו הבדלים גדולים בין נשים לגברים.

תרשים 8: עולי בריה"מ המועסקים במקצוע הרצוי להם (לפי המין והוותק בארץ, אחוזים)

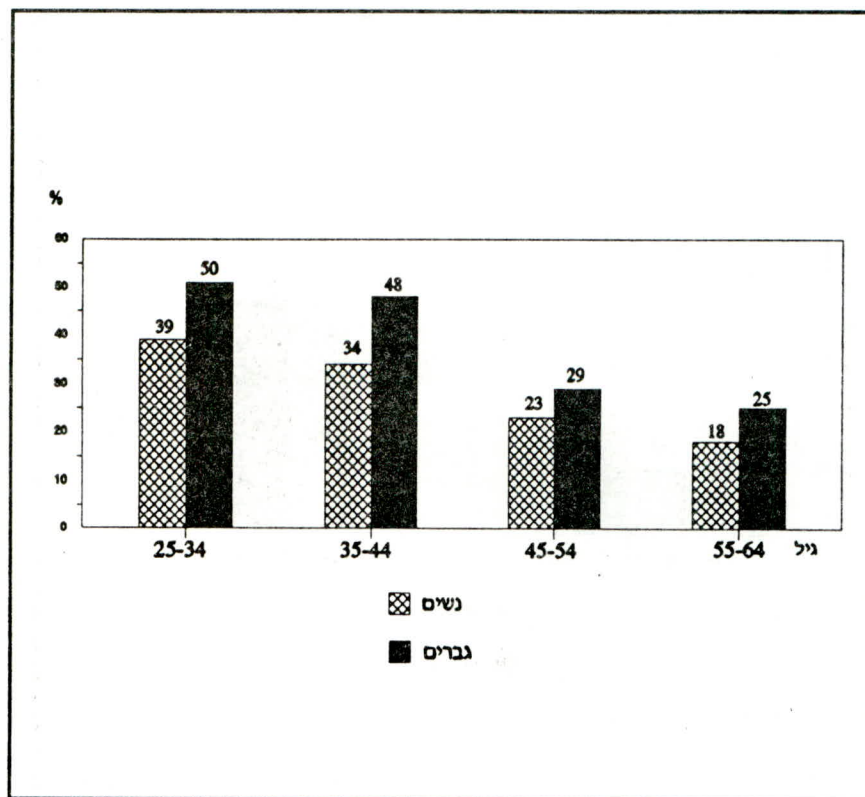
נוסף על שביעות הרצון הכללית של העולים מעבודתם, נבדקה שביעות רצונם לפי מספר ממדים ספציפיים: עבודה במקצוע רצוי, ניצול ההכשרה והיכולת, עניין בעבודה, ביטחון שלא יפוטרו ומשכורת. שביעות הרצון בכל הממדים האלה עולה עם הוותק בארץ ויורדת עם הגיל.

(8.1) עבודה במקצוע רצוי

מתוך העולים המועסקים, 39% עובדים במקצוע שבו היו רוצים לעבוד; גברים יותר מנשים (43%-ו-33%, בהתאמה).

עם העלייה בוותק, עולה גם שיעור העובדים במקצוע הרצוי להם. רבע (26%) מהגברים הנמצאים בארץ פחות משנה עובדים במקצוע רצוי, לעומת יותר מחצי (56%) מאלה הנמצאים שנתיים ויותר. אצל הנשים שיעור זה עולה מ-15% ל-49% בהתאמה (תרשים 8).

תרשים 9: עולי ברית המועצות המועסקים במקצוע הרצוי להם (לפי המין והגיל, אחוזים)

צעירים עובדים במקצוע הרצוי להם יותר ממבוגרים: 45% מבני 25-34 (50% מהגברים ו-39% מהנשים) לעומת מחצית משיעור זה (23%) בקרב בני 64-55 (25% מהגברים ו-18% מהנשים) (תרשים 9).

בכל קבוצות הגיל עולה עם הוותק שיעור המועסקים במקצוע רצוי. אולם, עלייה זו שונה בקבוצות הגיל השונות בקרב גברים ונשים.

בקרב הגברים - ככל שהם צעירים יותר, כך עולה שיעור המועסקים במקצוע רצוי במהירות רבה יותר, עם הוותק. 56% מבני 25-34 הנמצאים בארץ בין שנה לשנה חצי עובדים במקצוע רצוי; בני 44-35 מגיעים לרמה זו בוותק של שנה וחצי עד שנתיים; ואצל בני 54-45 - רק אחרי שנתיים בארץ. השיעור בקרב בני 64-55 אחד למדי בתקופות הוותק השונות ועולה מכרבע במרב הנמצאים בארץ עד שנה וחצי לכשליש אצל אלה הנמצאים בארץ מעל שנה וחצי.

בקרב הנשים - רק הצעירות יותר (בנות 25-34 ו-35-44) מגיעות אחרי שנתיים לרמות עבודה במקצוע רצוי דומות לאלה של הגברים (56% ו-54% בהתאמה), וגם זה באיטיות רבה יותר. דהיינו, העלייה המשמעותית היא רק לאחר שנתיים ויותר בארץ. בנוסף, שיעור המועסקות במקצוע רצוי בקרב בנות 45-54 נמוך יותר מזה של הגברים בגילים אלה ודומה לשיעור בקרב הנשים בנות 55-64.

(8.2) שביעות-הרצון מהמידה בה מצליחם את הכשרתם ויכולתם בעבודה

36% מן העולים העובדים מרוצים מניצול הכשרתם ויכולתם בעבודה. שביעות-הרצון יורדת עם הגיל מ-41% (בקרב בני 25-44) ועד 14% (בקרב בני 55-64). ירידה זו נעה בקרב הגברים מ-47% אצל בני 25-34 ועד ל-19% אצל בני 55-64. בקרב הנשים שביעות-הרצון נמוכה יותר מזו של הגברים, והיא נמוכה במיוחד בקרב נשים מבוגרות יותר, בנות 45-54 ובנות 55-64 (19% ו-0%, בהתאמה). שביעות הרצון עולה עם הוותק בארץ מ-18% בקרב עולים הנמצאים בארץ חצי שנה עד שנה ל-49% אצל אלה הנמצאים שנתיים ויותר (תרשים 10).

(8.3) שביעות רצון מהעניין בעבודה

62% מהעולים המועסקים שבעי-רצון מהעניין שלהם בעבודה. שביעות-הרצון עולה עם הוותק בארץ, מ-51% בקרב עולים הנמצאים בה פחות משנה ל-74% בקרב עולים הנמצאים בארץ שנתיים ויותר. לא נמצאו הבדלים משמעותיים בין גברים לנשים (תרשים 10).

(8.4) שביעות רצון ממידת הביטחון בעבודה

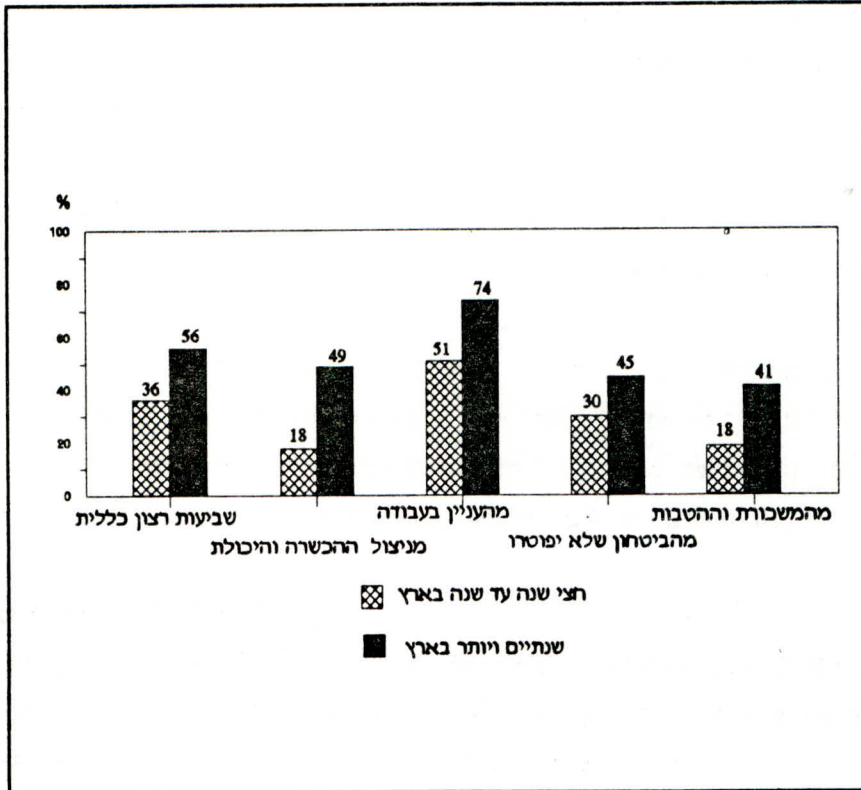
41% מהעולים דיווחו שהם שבעי-רצון ממידת הביטחון שיש להם בעבודה, כלומר שהסיכוי שיפוטרו, או שמקום העבודה שלהם ייסגר, נראה להם קטן. עם הוותק בארץ, עולה תחושת הביטחון מ-30% בקרב העולים הנמצאים בארץ פחות משנה ועד 45% אצל השוהים בארץ שנתיים ויותר (תרשים 10).

(8.5) שביעות רצון מהמשכורת ומההטבות בעבודה

שביעות הרצון הנמוכה ביותר נמצאת בתחום הזה. 29% מהעולים שבעי רצון מהמשכורת ומההטבות שהם מקבלים בעבודה. גם בשביעות הרצון חל שינוי ברור לטובה עם התארכות זמן שהותם של העולים בארץ. מקרב העולים הנמצאים בארץ פחות משנה 18% דיווחו שהם מרוצים מהמשכורת ומההטבות, לעומת 41% בקרב העולים השוהים בארץ שנתיים ויותר.

תרשים 10: מדדים נבחרים של שביעות רצון בעבודה בקרב עולי ברה"מ

(לפי הוותק בארץ, אחרים)

סיכום שביעות הרצון מהעבודה

עם גידול הוותק בארץ, חל שיפור בכל ממדי שביעות הרצון מהעבודה (תרשים 10). כך, אחרי שנתיים בארץ, כמחצית מהעולים מרוצים. הם מביעים שביעות-רצון גבוהה מן העניין בעבודה (74%) ונמוכה יותר מן השכר (41%). הרפוסים הללו ניתנים להסבר: כפי שנראה בהמשך העבודה, רמות השכר הן עדיין נמוכות יחסית גם בקרב העולים הוותיקים יותר. לעומת זאת, יש טענה שהעולים יכולים למצוא עניין גם בעבודות שאינן במקצועם המקורי, ואפילו במקצועות ברמה נמוכה יותר. זאת משום שההרשות מהעבודה וכן הרמה הטכנולוגית וארגון העבודה בארץ הם פעמים רבות ברמה גבוהה יותר מהמקובל בברית המועצות. ההתייחסות הדיפרנציאלית של העולים לרכיבים השונים של שביעות הרצון מחזקת מאוד את הביטחון באמיתות תשובותיהם.

(9) רמת השליטה של העולים בעברית ובאנגלית

השליטה בשפה היא משאב בתהליך חיפוש עבודה, ובעבודות מסרימות - אפילו תנאי הכרחי. עם התפתחות השליטה בשפה, מתחזקת תחושת השייכות של העולה למרקם החברתי-כלכלי החדש, ומשתפרת יכולתו לטפל בצרכים שוטפים ולהתמודד עם בעיות שונות.

(9.1) הערכת העולים בדבר ידיעתם בעברית ובאנגלית

38% מהעולים העריכו כי הם מסוגלים לנהל שיחה פשוטה בעברית באופן חופשי או כמעט חופשי, ו-21% דיווחו שהם יכולים לקרוא מכתב פשוט באופן חופשי או כמעט חופשי. רמת ידיעת העברית של הנשים נוטה להיות גבוהה מעט יותר מזו של הגברים.

כצפוי, השליטה בעברית משתפרת במידה ניכרת עם הוותק בארץ. בקרב העולים הנמצאים בארץ פחות משנה 25% מסוגלים לנהל שיחה פשוטה בעברית באופן חופשי, ו-21% יכולים לקרוא בחופשיות מכתב פשוט. בקרב העולים הנמצאים בארץ שנתיים ויותר, השיעורים הם 54% ו-33% בהתאמה.

רמת השליטה בעברית יורדת במידה ניכרת עם הגיל. בקרב בני 25-34 57% מסוגלים לשוחח שיחה פשוטה ו-35% יכולים לקרוא מכתב פשוט, לעומת 7% ו-3% בלבד, בהתאמה, בקרב בני 55-64.

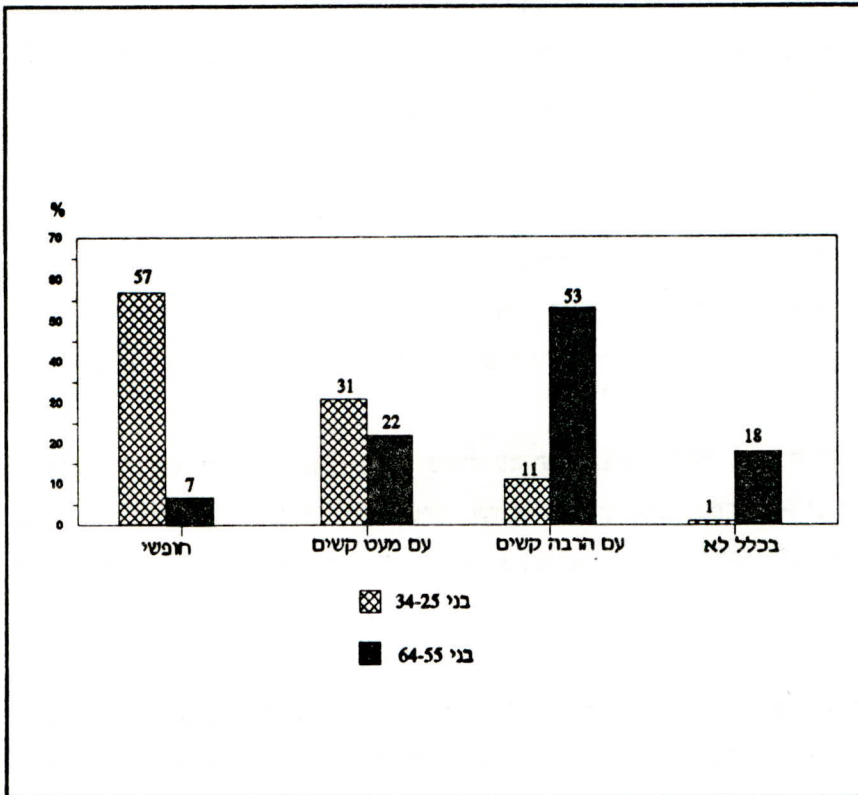
רמת השליטה בעברית משתפרת, כאמור, עם הוותק, בכל קבוצות הגיל - אך אצל הצעירים השיפור גדול יותר מאשר אצל המבוגרים: שליש מהצעירים (בני 25-34) הנמצאים בארץ פחות משנה יכולים לנהל שיחה פשוטה, לעומת שני-שלישים לאחר שנתיים. אצל המבוגרים (בני 55-64) היכולת עולה מ-4% ל-14%, בהתאמה (תרשים 11).

רמת ידיעת האנגלית נמוכה הרבה יותר. רק 6% מסוגלים לנהל שיחה פשוטה ו-10% יכולים לקרוא מכתב פשוט. אחוז ידעי האנגלית בקרב הצעירים גבוה יותר מאשר בקרב המבוגרים: 7% מקרב בני 25-34 לעומת 2% מקרב בני 55-64. גם רמת ידיעת האנגלית עולה עם הוותק.

(9.2) שליטה בעברית בקרב עולים מועסקים ובלתי-מועסקים

כמחצית (45%) מהמועסקים יכולים לנהל שיחה פשוטה בעברית באופן חופשי, לעומת כשליש

תרשים 11: היסלול לנחל שיחזה פשוטה בעברית בקרב עולי ברה"מ (לפי הגיל, אחוזים)

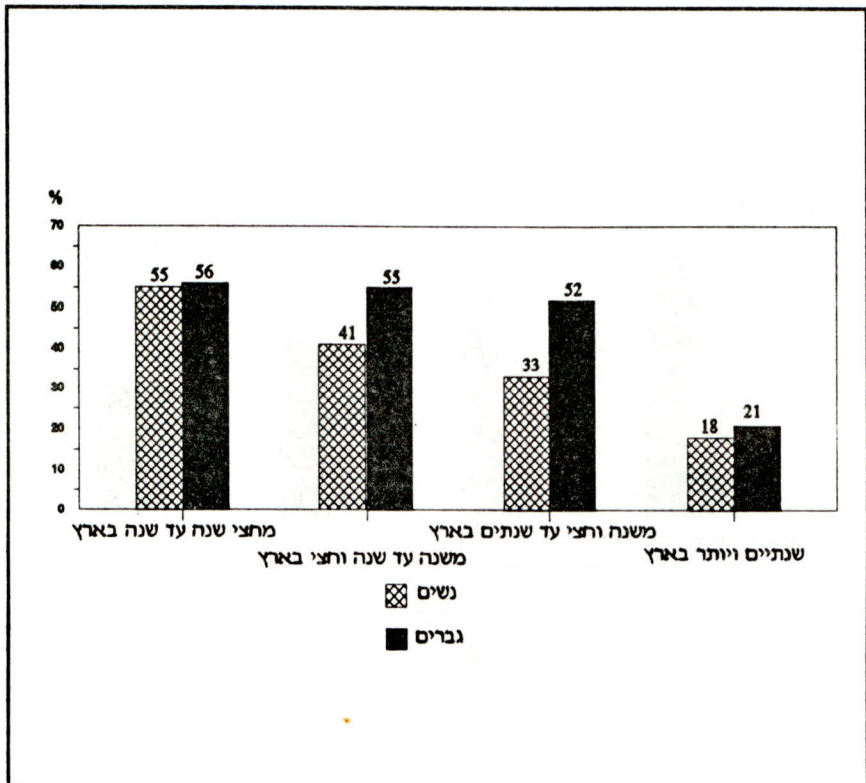
(32%) מקרב הלא-מועסקים. כל ההבדל הוא בגילים המבוגרים יותר, ואילו בקרב הצעירים (בני 34-25) אין הבדל.

(9.3) קשיים בעברית כמכשול בחיפוש עבודה ובמציאת עבודה במקצוע רצוי

העולים נשאלו גם על המידה שבה קשיים בעברית מהווים מכשול במציאת עבודה כלשהי ובמציאת עבודה במקצוע שבו הם רוצים לעבוד. מהממצאים עולה, שירידת השפה העברית מהווה מכשול משמעותי בפני מציאת תעסוקה בכלל, ותעסוקה במקצוע הרצוי לעולה, בפרט, גם לאחר שנתיים בארץ.

חיפוש עבודה ושליטה בעברית: מבין העולים שחיפשו עבודה בשבוע שלפני הראיון, 42% היו בדעה, שמגבלות בשפה העברית מהוות מכשול במציאת עבודה: כשליש מהנשים מרגישות כך, לעומת כמחצית מהגברים.

תרשים 12: קשיים בעברית במכשול למציאת עבודה בקרב העולים מברית"מ המוחפשים
עבודה (לפי המין והוותק, אחוזים)

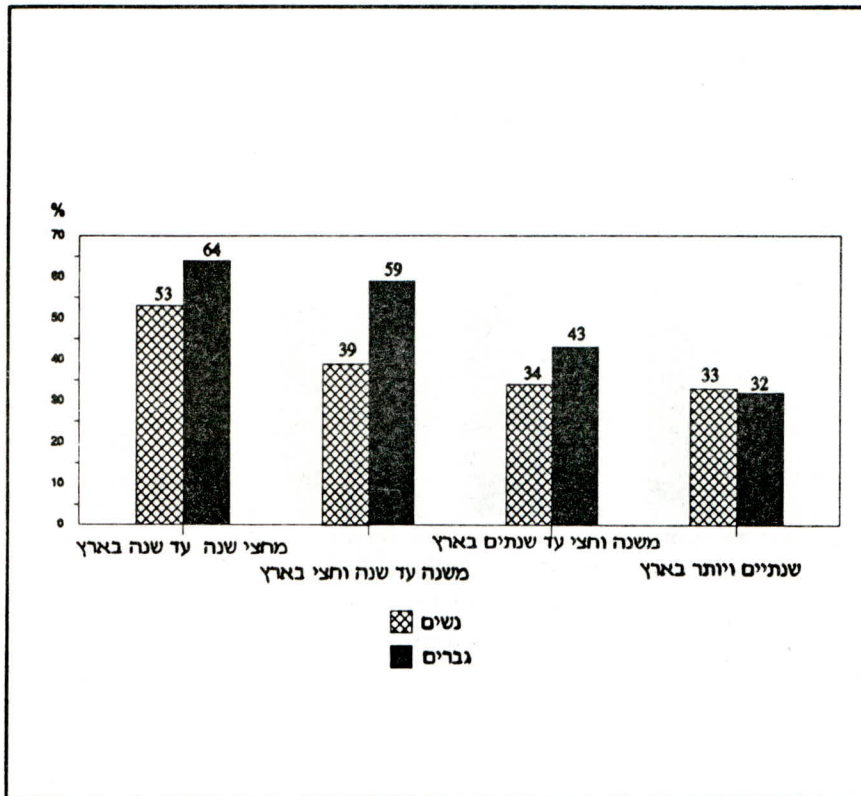
כצפוי, ככל שעולה הוותק בארץ יורד שיעור העולים המוחפשים עבודה הסבורים שבעיות שפה מהוות מכשול במציאת עבודה: מ-55% בקרב עולים שנמצאים בארץ פחות משנה ל-20% בקרב אלה הנמצאים שנתיים ויותר (תרשים 12).

הפער בין הגילאים השונים מבליט את קשייהם של העולים המבוגרים יותר, הן באשר ללימוד שפה חדשה והן באשר למציאת תעסוקה: 19% מבני 25-34 מרגישים, שאי ידיעת עברית היא מכשול במציאת תעסוקה, לעומת 71% מבני 55-64.

עבודה במקצוע רצוי ושליטה בעברית: מן העולים המועסקים במקצוע שאינם מעוניינים לעבוד בו, כמחצית טוענים שרמת ידיעותיהם בעברית אינה מספיקה כלל כדי לעבוד במקצוע הרצוי להם. דעה זו רווחת במיוחד בקרב גברים: 58% מהם סבורים כך, לעומת 42% בקרב הנשים.

תרשים 13: קשיים בעברית כמכשול למציאת עבודה במקצוע הרצוי בקרב העולים

(לפי המין והוותק בארץ, אחוזים)

גם כאן, שיעור המעריכים שרמת ידיעותיהם בעברית אינה מספיקה כלל כדי לעבוד במקצוע שרצוי להם, יורד עם הוותק בארץ ועולה עם הגיל (תרשים 13).

הדבר משתלב עם העובדה, שרמת השליטה בעברית של העולים המועסקים במקצוע שרצוי להם, גבוהה פי שניים מזו של העולים שאינם מועסקים במקצוע הרצוי להם: 60% לעומת 35% משוחחים בחופשיות שיחה פשוטה בעברית ו-35% לעומת 16%, בהתאמה, מסוגלים לקרוא בחופשיות מכתב פשוט.

(10) התעניינות העולים בהקמת עסקים פרטיים

כ-28% מהעולים מעוניינים להקים עסק פרטי. אצל הגברים הרצון להקים עסק שכיח יותר

מאשר אצל נשים (36% לעומת 20%). בקרב גברים בכל קבוצות הגיל עד בני 54, שיעור המעוניינים להקים עסק פרטי גבוה ואחיד (39%), ואילו בקרב בני 64-55 הוא יורד ל-24%. לעומת זאת אצל הנשים שיעור המעוניינות יורד בהתמדה עם הגיל: 27% בקרב בנות 34-25, 22% בקרב בנות 44-35, 17% בקרב בנות 54-45 ו-6% בקרב בנות 64-55. מתוך אלה שהביעו עניין בהקמת עסק פרטי, מרווחים 8% (רובם גברים) שהם כבר נוקטים צעדים מעשיים למימוש שאיפה זו.

(11) השתתפות העולים בקורסים מקצועיים

כ-29% מהעולים למדו (20%) או לומדים (9%) בקורס מקצועי. עוד 7% רשומים בקורסים שונים. נשים משתתפות בקורסים מקצועיים יותר מגברים: בקרב הנשים 33% למדו או לומדות (23% ו-10%, בהתאמה) ועוד 8% רשומות, לעומת 24% שלמדו או לומדים (16% ו-8% בהתאמה) ועוד 6% רשומים בקרב הגברים.

כפי שאפשר לצפות, שיעור המשתתפים בקורסים מקצועיים עולה עם הוותק בארץ. מבין הנשים שנמצאות בארץ עד שנה, 15% למדו או לומדות, לעומת 50% מאלה הנמצאות בארץ יותר משנתיים. בקרב הגברים, 19% מהנמצאים בארץ פחות משנה למדו או לומדים, לעומת 36% בקרב הנמצאים בה יותר משנתיים.

שיעור ההשתתפות בקורסים יורד עם הגיל. כשליש (32%) מהגברים בני 34-25 למדו או לומדים בקורסים מקצועיים לעומת 11% מבני 64-55. בקרב הנשים, שיעור ההשתתפות של בנות 34-25 הוא 46%, לעומת 5% בלבד אצל בנות 64-55. פערים אלה בהשתתפות בקורסים מקצועיים נובעים במידה רבה ממגבלות גיל בקבלה לקורסים ומהסיכויים הנמוכים לקבל עבודה.

כ-40% מהעולים הביעו את רצונם להשתתף בקורסים מקצועיים. מעניין, שעולים שכבר השתתפו בקורס אחד מעוניינים בקורס נוסף, ושיעורם של אלה אף גבוה במקצת מזה של העולים שלא השתתפו עד כה בשום קורס. בשיעור המעוניינים ללמוד אין כמעט הבדל בין גברים לנשים. עם העלייה בגיל יורד הרצון להשתתף בקורסים מקצועיים, אך אחוז המעוניינים עדיין משמעותי. שיעור הרוצים להשתתף בקורס בקרב בני 34-25 הוא 46%, לעומת 17% בקרב בני 64-55.

(11.1) השתתפות בקורסים מקצועיים, תעסוקה וסוג משלח-יד

נערכה השוואה בין עולים המשתתפים בקורסים לאלו שאינם משתתפים בקורסים, כדי לברוק אם קיימים הבדלים בשיעורי התעסוקה בין שתי הקבוצות, ברקנו גם באלו משלחי-יד עוסקים העולים בכל אחת מן הקבוצות.

מבין בוגרי הקורסים, 62% מועסקים לעומת 52% מאלה שלא השתתפו בקורסים. אך בעוד ששיעורי המועסקים בקרב הגברים שלמדו בקורס דומים לשיעוריהם בקרב אלה שלא למדו בקורס (73%-ו-70%, בהתאמה) - מועסקות רק 34% מהנשים שלא למדו בקורס, לעומת 56% מאלה שלמדו. בקרב הגברים אין הבדלים מהותיים בשיעור המועסקים בין בוגרי קורסים לאלה שלא השתתפו בקורסים - בכל קבוצות הגיל ובכל קבוצות הוותק בארץ. לעומת זאת יש הבדלים גדולים בשיעורי התעסוקה בקרב הנשים - הן בקבוצות הגיל השונות והן בקבוצות הוותק.

אשר למשלח-יד, קיימים הבדלים משמעותיים גם בקרב הגברים. 19% מן העולים שלא למדו בקורסים מועסקים במקצועות אקדמיים, חופשיים, טכניים וניהוליים, לעומת 41% מן העולים שעברו קורסים מקצועיים. בקרב הגברים שלא השתתפו בקורסים, מועסקים 23% במקצועות הנ"ל, לעומת 44% מאלה שהשתתפו בקורסים. בקרב הנשים שלא השתתפו בקורסים 12% עובדות במקצועות אקדמיים, חופשיים, טכניים וניהוליים, לעומת 40% מהעולות שהשתתפו בקורסים מקצועיים. זאת ועוד: 55% מבוגרי הקורסים מועסקים במקצוע רצוי להם, לעומת שלישי (34%) מאלה שלא השתתפו בקורסים מקצועיים.

לא ניתן להסיק מסקנות סופיות עדיין מנתונים אלה שכן ייתכן שגורמים שונים משפיעים על ההשתלבות בעבודה. אולם, ברקנו מה ההבדל בשיעור המועסקים במקצועות האקדמיים, החופשיים והטכניים, תוך ניטרול ההשפעה של גיל, וותק בארץ ומשלח-יד בבית המועצות.

שיעור המועסקים במקצועות הנ"ל בקרב בוגרי קורסים, גבוה משמעותית, ללא יוצא מן הכלל, מזה של אלה שלא השתתפו בקורסים. לדוגמה: בקרב עולים הנמצאים בארץ שנתיים ויותר, יש שיעור כפול של גברים מועסקים בקרב בוגרי קורסים (57% לעומת 29%, בהתאמה), ופי שלושה בקרב הנשים (47%-ו-15%, בהתאמה).

בקרב עולים גברים בני 25-34 מועסקים 36% מבוגרי הקורסים במקצועות הנ"ל לעומת 24%, ובין הנשים 40%-11% בהתאמה.

בקרב עולים בעלי משלח-יד חופשיים וטכניים בברית המועצות, מועסקים 46% מהגברים בוגרי קורסים במקצועות אלה, לעומת 29% בקרב אלה שלא השתתפו בקורסים. השיעורים בקרב הנשים הם 48%-12% בהתאמה.

טבלה 2: המועסקים בקרב עולי בריה"מ

(לפי השתתפות בקורסים מקצועיים, מין, וותק בארץ, גיל ומשלח-יד נבחרים בבריה"מ, אחוזים)

סך הכול			השתתפו			סך הכול (חודשים)
ס"ה	גברים	נשים	ס"ה	גברים	נשים	
25	27	22	41	44	40	18-6 ¹
14	17	8	(27)	(33)	(22)	23-19
26	28	23	34	31	37	24+
35	37	31	51	57	47	גיל
25	26	23	38	36	40	34-25
28	31	25	47	47	47	44-35
19	22	14	(29)	(60)	(17)	64-45 ²
משלח-יד בבריה"מ						
41	49	30	52	61	45	אקדמיים
29	32	27	48	(46)	48	חופשיים וטכניים
15	14	(25)	(29)	(20)	(50)	ניהוליים

() אחוזים הגובעים מתאים עם מספר מקרים קטן מ-20.

¹ במקצועות: אקדמיים, חופשיים, טכניים וניהוליים.

² אחוזי שתי קבוצות וותק (6-11 חודשים ו-12-18 חודשים) לאור המספר הקטן יחסית של מקרים בכל קבוצה.

³ אחוזי שתי קבוצות גיל (45-54 ו-45-64) לאור המספר הקטן יחסית של מקרים בכל קבוצה.

המשך לוח 2:

לא השתתפו			סך הכול			
נשים	גברים	ס"ה	נשים	גברים	ס"ה	
12	23	19	22	27	25	סך הכל
6	15	12	8	17	14	ווחק (חודשים) 18-6 ¹
14	28	23	23	28	26	23-19
15	29	24	31	37	35	24+
						גיל
11	24	19	23	26	25	34-25
11	26	20	25	31	28	44-35
13	19	17	14	22	19	64-45 ²
						משלחי- יד בבריה"מ
21	45	36	30	49	41	אקדמיים
12	29	20	27	32	29	חופשיים וטכניים
(-)	13	13	(25)	14	15	נידוליים

ממצאים אלה מרמזים על קשר הדוק בין השתתפות בקורסים מקצועיים לבין איכות משלח-היד בישראל, בהמשך הניתוח ייחקר נושא זה לעומק.

(11.2) השתתפות העולים בקורסים להסבה מקצועית

במסגרת תהליך הקליטה מוצעים לעולים שני סוגים של קורסים מקצועיים: קורסים שנועדו להשתלמות ולעדכון וקורסים להסבה מקצועית. מחצית מהמשתתפים בקורסים בחרו להשתלם במקצועם, ומחציתם השתתפו בקורסים להסבת מקצוע. לא נמצאו הבדלים ניכרים בין נשים לגברים ברפואי השתתפות אלה, וגם לא בין עולים בעלי ותק שונה בארץ.

בקרב מהגרים ועובדים מקצועיים בתעשייה מגיע שיעור המשתתפים בקורסי הסבה ל-60%. לעומת זאת השתתפו רק 23% מהרופאים בקורסים להסבת מקצוע. נראה שרוב הרופאים מעדיפים להשתתף בקורס ההכנה לבחינת הרישוי לעסוק ברפואה או בקורסים בתחום הרפואה.

¹ אחדו שתי קבוצות ווחק (6-11 חודשים ו-12-18 חודשים) לאור המספר הקטן יחסית של מקרים בכל קבוצה.

² אחדו שתי קבוצות גיל (45-54 ו-45-64) לאור המספר הקטן יחסית של מקרים בכל קבוצה.

(12) שלמות העולים עם החלטתם לעלות לארץ

תהליך הקליטה והעלייה מלווה קשיים לא מעטים. קשיים אלה מתבטאים במישורי חיים שונים, כשהקושי למצוא עבודה והקושי להתבסס בחיים הם אולי מרכזיים ביותר, אך בשום פנים ואופן לא הקשיים היחידים. לפני סיומה של עבודה זו ברצוננו להציג בקיצור רב משהו מן הראייה הכוללת של העולה את תהליך השתלבותו בארץ, המשקפת את ההישגים והקשיים בכל התחומים.

(12.1) לו יכלו לחזור על החלטתם לעלות, האם היו מחליטים בדיוק?

75% מהעולים בטוחים או חושבים שהיו חוזרים על החלטתם לעלות. למרות שאין הברלים גדולים לפי גיל, נראה שיש ביטוי מסוים לקשיים שעומם מתמודדים העולים המבוגרים יותר, גם בתחושתם באשר להחלטה לעלות: 79% מבני 25-44 היו חוזרים על ההחלטה לעלות, לעומת 66% מבני 55-64. רק 8% מהעולים אמרו שהם בטוחים שלא היו חוזרים על החלטתם לעלות, אולם בקרב בני 55-64 עולה שיעור זה 15%. אין הברלים משמעותיים בין קבוצות הוותק השונות, בין גברים לנשים, ובין מועסקים ללא מועסקים מבחינת העמדה כלפי ההחלטה לעלות לארץ.

(12.2) האם יישארו בארץ?

94% מן העולים אמרו שיישארו בישראל. כשני שלישים (67%) מהעולים אמרו שהם "בטוחים" שיישארו בארץ ועוד כ-25% ציינו ש"ייתכן שיישארו אך אינם בטוחים בכך". רק 6% מהעולים אמרו שהם "חושבים שלא יישארו אך אינם בטוחים" או שהם "כמעט בטוחים" שלא יישארו בארץ.

שיעור ה"בטוחים" שיישארו בארץ, עולה עם הגיל מ-55% בקרב בני 25-34 ומגיע ל-82% בקרב בני 55-64. אחוז גבוה יותר של נשים בטוחות בכך (73%) מאשר גברים (60%) וזמן שהותן בארץ אינו משנה באופן מהותי את מידת בטחונן. לעומת זאת, אצל גברים, שיעור זה נוטה לעלות עם הוותק בארץ. השיעור הכולל של המתכוונים להישאר בארץ (94% כאמור) אינו משתנה באופן מהותי עם הוותק בארץ ולא נמצאו הברלים בין קבוצות הגיל השונות ובין גברים ונשים. נראה, שמשהיגעו ארצה, רוב העולים רואים את ישיבתם בישראל כקבועה.

דפוסי התשובה לשתי השאלות האלה עקביים עם הממצאים ברוח. ההישגים של הצעירים

בולטים מאוד לעומת המבוגרים והרבר משתקף בהבדלים בנכונותם של בני הגילים השונים לחזור על החלטתם לעלות ארצה. לעומת זאת, לצעירים יש יכולת ניידות גבוהה יותר מאשר המבוגרים וגם זה מתבטא בכך שהצעירים פחות בטוחים בהשארותם בארץ. בסך הכל הסיכום החיובי של מעשה העלייה והמחויבות להמשך ההשתלבות בארץ קיימים על אף הקשיים הרבים שישנם.

(13) סיכום

נתוני הסקר הארצי יוצרים הזדמנות ייחודית לעמוד על תהליך הקליטה של עולי ברית המועצות בתעסוקה גם מעבר לשלבי הקליטה הראשוניים, כלומר בקרב עולים הנמצאים בארץ כשנתיים ויותר.

כללית, מצביעים נתוני הסקר על שיפור במצב התעסוקה של העולה ככל שעולה הוותק שלו בארץ. בניגוד לרושם הכללי שנוצר, מלמדים הנתונים ומצביעים על כך שלאחר שנתיים שיעור המועסקים בקרב העולים דומה לשיעור המועסקים בקרב האוכלוסייה היהודית בארץ.

זאת ועוד, עם הוותק בארץ עולים סיכויי של העולה לעבוד במקצוע הקרוב למקצוע שבו עבד לפני עלייתו או במקצוע אחר הרצוי לו. בד בבד, מתחזקת שביעות-רצונו הכללית מהעבודה ושביעות-רצונו מהבטים שונים של עבודתו, כגון המידה שבה הוא מנצל את הכשרתו ויכולתו, תנאי העבודה, העניין בעבודה והביטחון מפני פיטורין.

מגמה זו, של שיפור בסיכויי התעסוקה עם הזמן, מאפיינת את העולים בכל קבוצות הגיל. אולם כצפוי, שיעור העולים המועסקים יורד עם הגיל, והוא נמוך במיוחד בקרב המבוגרים ביותר, בני 55-64.

שיעורי התעסוקה של העולים בולטים במיוחד מפני היקפה של העלייה בשנים האחרונות, המצב הכלכלי-התעסוקתי במשק והרקע המקצועי של עלייה זו. אפיוני העולים - ובעיקר אפיוני השכלתם והפרופיל התעסוקתי שלהם - השפיעו השפעה דרמטית על היצע כוח האדם בארץ, בעיקר במקצועות האקדמיים, החופשיים והטכניים.

למרות הרקע ההשכלתי של העולים וכישוריהם המקצועיים הפורמליים, רבים מהם זקוקים

להכשרה כלשהי - חלקם כדי להתאים את כישוריהם המקצועיים לסטנדרטים ולשיטות העבודה המקובלים במערב וחלקם כדי להסב את מקצועם ולהתאימו לדרישות שוק העבודה הישראלי.

יש לשער, שאחד הגורמים התורמים להצלחה היחסית של העולים בשוק העבודה הוא המאמץ שמשקיעים העולים עצמם בלימוד השפה העברית, בהשתתפות בקורסי הכשרה והסבה מקצועית ובנכונות לעסוק בכל עבודה, תוך כדי חיפוש אחר עבודה המתאימה לכישוריהם ולציפיותיהם. מאמצים אלה תואמים את הממצא המצביע על כוונתם להישאר בארץ.

יש לשער, כי בעתיד ימשיך מצבם של העולים להשתפר, ככל שיצברו יותר ותק בארץ. אולם הצלחת קליטתם תהיה תלויה גם בגורמים הקשורים במצב הכללי של המשק.

לצד התמתנה המבטיחה, בדרך כלל, של קליטה תעסוקתית, מצביעים נתוני הסקר על מספר סוגיות הטעונות תשומת לב מיוחדת מצדם של הגופים המתכננים ומקבלי ההחלטות:

א. לפי ממצאי המחקר, מצבם הכלכלי של העולים אינו משתפר באותו הקצב שבו משתפר מצבם התעסוקתי. מספר גורמים משפיעים על הקשיים הכלכליים של העולים (כולל אלה שהצליחו למצוא עבודה) ביניהם ניתן למנות את סוג העבודות שהם מועסקים בהן, את הנטייה הרווחת בקרב חלק מהמעסיקים לשלם להם שכר נמוך (גם בעבודות "טובות" יותר) ואת הלחצים הכלכליים הכרוכים בהוצאות על שכר דירה, בהחזר משכנתאות וברכישת ציוד ביתי.

ב. גם לאחר שנתיים בארץ, כמחצית העולים אינם עובדים במקצוע רצוי להם או בעבודות שבהן הם מנצלים את הכשרתם ואת יכולתם. קליטת עולים בשוק העבודה באופן שיאפשר להם לנצל את הכשרתם ואת כישוריהם המקצועיים תתרום לא רק לרווחתם של העולים אלא גם לחברה. עם זאת, פיתוחם של מקומות עבודה מתאימים קשור ישירות לתהליך של השקעות הון במשק, ויש לזכור כי עובר זמן רב עד שהשקעות מעין אלה מתחילות להניב פירות. לכן, מכל מקום, השתלבות של העולים במשלהי-יד המתאימים להכשרתם ולכישוריהם, היא אתגר מרכזי בתהליך הקליטה.

ג. עולים מבוגרים מתקשים במיוחד במציאת תעסוקה בכלל, ותעסוקה המאפשרת ניצול של

כישוריהם ושל ניסיונם בפרט. לאבטלה בקרב העולים המבוגרים יש השלכות מחזיקות לכת על העולים עצמם, על משפחותיהם ועל המשק בכלל. פיתוח פתרונות תעסוקתיים מיוחדים להתמודדות עם בעיית התעסוקה של העולים המבוגרים - כל עוד נמשך השפל היחסי בביקוש לכוח אדם במשק - גם הוא אתגר חשוב העומד בפני מעצבי המדיניות בתחום הקליטה.

ד. מצב התעסוקה של נשים, בכל הגילים, קשה מזה של הגברים. קשיים אלה מתבטאים במציאת עבודה בכלל, ובמציאת עבודה התואמת את כישוריהן והכשרתן בפרט. על כן חשוב להתייחס ספציפית גם לקבוצה גדולה זו של עולים (נשים) מהוות יותר ממחצית העולים, ובמיוחד לקשייה בהשתלבות בשוק העבודה.

ה. קשה במיוחד מצבן של משפחות שבהן איש מבני הזוג אינו מועסק. כמו כן קשה מצבן של משפחות חד-הוריות.

הממצאים המוקדמים שהוצגו בסיכום זה מתארים את ההישגים והקשיים - הן של העולים והן של התברה הקולטת - שבהשתלבות העולים בשוק העבודה. עיתוי הסקר, היקף המדגם ומגוון תחומי המחקר איפשרו לנו לעמוד על מצבם התעסוקתי של העולים בטווחי ותק שונים ובקבוצות בעלות מאפיינים שונים. מתברר, כי בתקופה-הקצרה יחסית שהעולים נמצאים בארץ, התרחשו ומתרחשים שינויים דרמטיים ברוב המישורים הנוגעים לתעסוקה: עלייה בשיעור המועסקים ובשביעות-הרצון מהיבטים שונים של העבודה וכן בשיעור המועסקים במשלח-יד הקרובים למקצוע המקורי של העולה. מן המחקר עולה, כי העולים מאופיינים במוטיבציה רבה ללימוד השפה העברית ולהשתלב בחיי העבודה והתברה בארץ. אין ספק כי נחישותם של העולים לבנות חיים חדשים בארץ תורמת תרומה נכבדה לתהליך קליטתם.

יש לציין שהתמונה הכללית המתקבלת מהדוח שונה מזו שרווחת בציבור. ההשתלבות בתעסוקה עולה על ההערכות בציבור. לעומת זאת, ראיית המצב הכלכלי על ידי העולים טובה פחות ממה שנוטים לחשוב, בפרט בהשוואה לברית המועצות. כמובן שעולים רבים שיפרו את רמת החיים שלהם בתחומים שונים, כגון באיכות דיור ובבעלות על מוצרים ברי-קיימא ורכב פרטי. אבל, עם זאת, ייתכן שדווקא הפיתוי להשקיע בתחומים אלה והשאפה לעמוד בסטנדרטים המקובלים בארץ - מקשה על יכולתם לענות על צרכים אחרים, בסיסיים יותר, גם בהשוואה

לברית המועצות. רצוי שקובעי מדיניות הקליטה וכל מי שרוצה להבין לעומק את הגורמים המשפיעים על המשך העלייה מברית המועצות יתנו את הרעת למורכבות הקליטה וקשייה בעיני העולים.

ג'וינט ישראל
מכון ברוקדייל לגרונטולוגיה
והתפתחות אדם וחברה בישראל

JOINT (J.D.C.) ISRAEL
BROOKDALE INSTITUTE OF GERONTOLOGY
AND ADULT HUMAN DEVELOPMENT IN ISRAEL

**The Employment Situation of the Immigrants:
Selected Findings from an Employment Survey
of Immigrants from the Former Soviet Union**

reprint series

**Guedalia Naveh
Gila Noam**

R-87-94

THE INSTITUTE

is a national center devoted to research, experimentation and education in gerontology and adult human development. It was founded and is funded by the American Jewish Joint Distribution Committee (AJDC) with the assistance of the Brookdale Foundation and the support of the Government of the State of Israel. Its research is policy- and program-oriented, multidisciplinary and, primarily, of an applied nature.

The Institute tries to identify socially relevant problems and to recommend alternative solutions to problems of the health and social services and policies. It attempts to bring together academic and governmental experts and other public officials and citizens in order to link research findings with their implementation.

EXECUTIVE SUMMARIES

are concise statements of Institute research reports, produced for the information of professionals and elected or appointed officials who make decisions affecting social policies and programs.

The findings and conclusions presented are those of the author or authors and do not purport to represent the views of the Institute, and of other persons or groups associated with it.

**The Employment Situation of the Immigrants:
Selected Findings from an Employment Survey
of Immigrants from the Former Soviet Union**

Guedalia Naveh

Gila Noam

Reprinted from *The Labor Market in Israel*, edited by Batya Harari and Efraim Tamari, and published by the National and Economic Planning Authority of the Ministry of Economy and Planning, 1993.

BR-R-87-94 c.2

JDC-Brookdale Institute of Gerontology
and Human Development

P.O.B. 13087

Jerusalem 91130 Israel

Tel: 02-557400

Fax: 02-635851

ISSN 0334-9128

Abstract

A national survey of immigrants from the former Soviet Union, conducted by the JDC-Brookdale Institute, revealed that after two years in Israel, the proportion of working-age immigrants who were actually employed was close to that of the equivalent group in the veteran Jewish population. Approximately half of the immigrants had jobs they defined as being suited to their professional background and training. The proportion of immigrants working in academic or scientific professions rose from 4% one year after immigration to nearly 17% two years after immigration. Approximately 425,000 immigrants from all countries have arrived in Israel during the past three years. Among those from the former Soviet Union, some 183,000 were the age of the study population (25-64) at the time of the study.

Many of the immigrants need training in order to adapt their skills to the needs of the local job market. Indeed, 29% of them have participated or are participating in vocational training courses, and another 7% are registered for such courses. Many of the immigrants (28%) expressed interest in opening their own business. Age is a significant factor in the successful absorption of the immigrants into employment.